

ESPAI D'OPINIONS

Nº3

Ferran Navinés Badal
Assessor econòmic del CES
Investigador del SOCIB

PER UN DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE, MESURABLE I REAL

L'academicisme econòmic dominant, més conegut com a *mainstream*, substitueix el concepte de sostenibilitat pel de solvència. Des del seu punt de vista, s'entén que un projecte és solvent si és viable, és a dir, que té probabilitats de prosperar al llarg del temps. Per això, quan parlen de la sostenibilitat econòmica i/o fiscal, en el fons parlen de la seva viabilitat econòmica. Aquest enfocament *economicista* del concepte de sostenibilitat no té res a veure amb el concepte de desenvolupament sostenible.

El concepte de desenvolupament sostenible defensat per Nacions Unides¹

La Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient Humà, celebrada a Estocolm el 1972, va posar les bases per una consciència medioambiental al fer una crida per tal de millorar la comprensió dels impactes de l'acció humana sobre el planeta i les seves repercussions futures, amb el Pla d'Acció per al Medi Ambient Humà. L'any 1972 també veu la llum l'Informe del Club de Roma titulat "Els límits al creixement", que va generar una forta polèmica, la qual va ajudar a anar madurant el concepte de sostenibilitat.

Les primeres aportacions sobre el concepte d' **ús i gestió sostenible dels recursos naturals en el context del desenvolupament econòmic i social**, ja es poden trobar en les propostes de projectes conjunts i col·laboratius, que a mitjans dels anys setanta, la UNESCO elevarà en el marc del seu Programa intergovernamental sobre "El Home i la Biosfera" (MAB) al Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUMA). L'any 1980, l' Estratègia Mundial per a la Conservació (UICN/PNUMA/WWF), ja promou obertament el concepte de desenvolupament sostenible.

¹ Vegeu: John Celecia, Ph.D. Consultor principal de la Divisió de Ciències Ecològiques. UNESCO. París. Actes del II Simposi Internacional Costa Brava, celebrat a Tossa de Mar, del 12 al 14 d'abril de 1996, i concretament la seva ponència: *Del concepto de sostenibilidad a la realidad de la acción: naturaleza, cultura, paisaje y fragilidad en la Costa Brava*. En aquest article d'opinió no parlem de la política europea sobre el desenvolupament sostenible. Per una aproximació recent vegeu: "Contribución de la política regional al crecimiento sostenible en el marco de Europa 2020". COM (2011) 17 final, en el qual es destaca la importància estratègica per Europa de les "infraestructures verdes", cas de les zones costaneres i la necessitat d'implementar instruments de gestió integrada de les zones costaneres (pàg. 10), on Balears hi pot jugar un paper destacat com comentem més endavant. El mateix document afirma que l'excel·lència en polítiques de sostenibilitat és de cada vegada més un bon indicador de competitivitat (pàg. 11). En la mateixa línia vegeu: Dictamen del CESE sobre "El desenvolupament sostenible de les zones costeres" de 14 de desembre de 2010.

És en 1987 amb l'informe 'El nostre futur comú', més conegut com *Informe Brundtland*², quan es popularitza el concepte de desenvolupament sostenible. L'*Informe Brundtland* defineix el "desenvolupament sostenible" com "el desenvolupament que satisfà les necessitats de les generacions presents sense comprometre la capacitat de les generacions futures per a satisfer llurs pròpies necessitats".

Aquesta definició ha estat profusament comentada, no absenta d'algunes crítiques per manca de concreció o per limitacions conceptuals. Entre les més destacades es poden citar les aportacions de Solow i Sen. En opinió de Sen³, a partir d'aquesta definició queda clar que la problemàtica del medi ambient no pot ser entesa de forma independent dels seus impactes en les vides de les persones i en la millora de la seva qualitat de vida. En segon lloc, la definició porta implícita una crida a la necessitat d'intervenir, ja que l'acció humana no només pot tenir efectes negatius sobre el medi ambient, sinó que existeix també la possibilitat de definir polítiques proactives que afavoreixin la intervenció humana a favor de la preservació del medi ambient, especialment quan aquesta intervenció està basada en la recerca científica i en la determinació de sistemes d'indicadors objectius⁴. Finalment, en opinió de Sen, existeix una certa inconcreció en aquesta definició a l'hora de definir què s'entén per "satisfacció de les necessitats humanes", ja que les persones no només tenen necessitats, sinó que també tenen valors. Des d'aquest punt de vista, Sen recorda l'aportació de Solow⁵ al redefinir el concepte de "desenvolupament sostenible" com l'exigència que es deixi per a la següent generació "tot allò que es requereix per a gaudir un nivell de vida almenys tan bo com el nostre i per a garantir el mateix per a les generacions següents", la qual cosa, suposa dos aportacions importants: entendre les necessitats humanes des del punt de vista del nivell de vida⁶, i atorgar una universalitat perenne en la cobertura generacional.

L'aportació de Solow no ens diu res en quant als valors, i aquí és seminal l'aportació de Sen. El concepte de "desenvolupament sostenible" té a veure també amb valors, i molt especialment, amb el concepte de responsabilitat. Així tenim una responsabilitat compartida no només amb d'altres generacions, sinó també amb la preservació d'altres espècies (concepte de biodiversitat), o amb una visió global que ens aporta, per exemple, la problemàtica del canvi climàtic, independentment que aquestes accions que emprenem per defensar la preservació d'una determinada espècie o per evitar els efectes d'inundacions en una petita illa habitada del Pacífic, per la pujada del nivell del mar, no afectin directament als nostres nivells de vida. Són accions que estem obligats a plantejar-nos apel·lant al nostre sentit de la responsabilitat, ja que som la única espècie en el planeta que té el poder de destruir-lo o no, i per tant, la responsabilitat de la seva preservació.⁷

Seguint la línia de desenvolupament sostenible i encaminant els conceptes cap a la concreció de plans d'acció, es celebra l'any 1992 La *Cimera de Río de Janeiro sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament*. Els documents que van sortir de la conferència

² L'Informe Brundtland de la Comissió Mundial sobre Medi Ambient i Desenvolupament de Nacions Unides, va ser presidit per Gro Harlem Brundtland, que va ser primera ministra de Noruega i posteriorment directora general de l'Organització Mundial de la Salut.

³ Amartya Sen, *La idea de la justícia*, Taurus, Madrid, 2010, pàgs: 278-282.

⁴ J. Stiglitz 2010, *Progressive thinking*, Nature Editorial.

⁵ Robert Solow, *An Almost Practical Step Toward Sustainability*, Resources for the Future, Washington, D.C., 1992.

⁶ L'aportació de Solow permet avançar a l'hora de concretar mesures de valor per quantificar des d'una base científica els avanços o retrocessos en l'aplicació de les polítiques de sostenibilitat en funció de si milloren o no els nostres nivells de vida, tot i que queda oberta encara la discussió sobre les metodologies basades en els Indicadors de Desenvolupament Humà (IDH), que Nacions Unides ve publicant des de 1990. Vegeu l'Informe *Report by the Commission on the Measurement Economic Performance and Social Progress*, realitzat per J. Stiglitz, A.Sen i P. Fitoussi pel president de França Nicolas Sarkozy, presentat a l'opinió pública l'any 2009.

⁷ "Puesto que somos mucho más poderosos que otras especies, tenemos cierta responsabilidad hacia ellas, que se relaciona con esta asimetría de poder". Sen, op. cit, pàgs: 281-282.

són: el Programa 21, la Declaració de Río sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament, la Declaració de Principis sobre els boscos, la Convenció marc de les Nacions Unides sobre el Canvi climàtic, i, el Conveni sobre la Diversitat biològica, que ha generat tot una cascada de programes i plans d'acció de tercera generació, com l' Agenda del Mil·lenni, i la Cimera de Johannesburg on es reconeix que els problemes mediambientals són urgents i complexos, altament interdependents, lligats a la incertesa i a la imprevisibilitat i a canvis accelerats, que són d'origen i extensió global, i per fi es reconeix que les activitats humanes són la causa principal dels canvis en el medi ambient.

En paraules de Celecia dites el 1996: "El concepto de sostenibilidad ha experimentado una enorme aceptación, habiendo pasado de los órdenes científico y tecnológico, así como del planteamiento del territorio y la gestión y conservación de los recursos naturales al nivel político, permeando frecuentemente el discurso de los decisores. **El verdadero reto actualmente es pasar del discurso a la acción.**"⁸

Línies d'acció a Balears: alguns exemples de indicadors de sostenibilitat.

En la Memòria del CES 2009 es mostren alguns sistemes d'indicadors de sostenibilitat que permeten identificar a les Illes Balears com una de les CA on més s'han desenvolupat aquests sistemes d'indicadors. Parlem dels indicadors de turisme sostenible, dels indicadors de sostenibilitat socioecològica de les Illes Balears i dels indicadors de sostenibilitat per a la Gestió Integrada de la Zona Costanera (GIZC) (Dictamen CES 5/2007).

El projecte R+D+i GIZC es va iniciar el 2005. Proposa un sistema d'indicadors organitzat en els tres eixos de la sostenibilitat (econòmic, social i mediambiental). Aquesta proposta s'ha consensuat al CES, i actualment s'està implementant a Menorca com a zona pilot en una acció coordinada per la ICTS SOCIB, l'OBSAM i l'IBESTAT-DG d'Economia. És important remarcar que les Illes Balears està essent capdavantera en la implementació d'una sostenibilitat mesurable, i per tant real, tal i com demostra el fet que Canadà, un país que va començar a implementar polítiques de sostenibilitat i GIZC ja fa més de vint anys, ha adoptat el sistema d'indicadors esmentat.

Una consideració final

Crec que la formula correctament Ivan Murray en el capítol IV de la seva tesi doctoral: "De l'era del desenvolupament a l'era del desenvolupament sostenible" (mimeo), quan afirma que els acords del 1992 són encara vinculants, mentre que posteriorment els acords de l'Agenda del Mil·lenni, i sobretot els de la Cimera de Johannesburg són de cada vegada més voluntaris, per la qual cosa, els resultats s'allunyen en el temps davant la gravetat creixent i la urgència global que tenen els problemes mediambientals.

Retornant a la formulació de Sen, aquesta deriva és errònia i pressuposa una flagrant vulneració del principi de responsabilitat.

⁸ El subratllat és meu.